

EZİLENLERİN “KRİZ”İ

Sibel ÖZBUDUN*

*“Yoksulluk bütün
acıların beşiğidir.”*

“Televole iktisatçılar”ı yaşamımıza girdi gireli, “kriz” görüngüsünü borsa rakamları üzerinden okuma alışkanlığını edindik. Borsa düşüşe geçtiğinde “kriz” den söz etmeye başlıyoruz; yükseldiğindeyse savuşturduğumuzu düşünüyoruz.

Oysa Türkiye’de borsada “oynayan” birkaç bin kişinin “kriz”i ile nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan “sömürülen ve ezilenlerin krizi”ni birbirinden ayırt etmemiz gerekiyor.

İktisadî/malî kriz, borsa aktörleri için bir risk olduğu kadar, bir fırsat da aynı zamanda. Servetler el değiştiriyor, kimileri batıyor, ölen ölüyor; ama kalanlar, servetlerini katlamış olarak çıkıyorlar şoktan.

Sömürülenler, ezilenler, emekçiler, yoksullar, yoksullaşanlar için ise kriz çok farklı bir anlam taşımakta. Yoksulluğun tabanını genişletirken aynı zamanda yoksunluğu da derinleştiriyor kriz süreçleri. İktisadî bir görüngü olan yoksulluk ile toplumsal/kültürel anlamlarla yüklü yoksunluk birbirlerine eklemeliğinde ise, genel olarak emek kesiminin talepkârlık düzeyinde bir düşme, apati, direnç kırılması hâli yaygınlaşıyor.

Bu yazıda tartışmaya açmak istediğim tam da bu: Yoksulluğu salt iktisadî terimlerle açıklamaktansa (her durumda bu, beni aşan bir çaba olurdu), yoksulluk koşullarını değiştirme yönündeki popüler iradede kırılmalara yol açan yoksunluğu ve onu biçimlendiren dışlanma koşulları ve boyutlarını anlamlandırma çabası...

* Emek Araştırmaları Merkezi Girişimi tarafından 29-30 Mart 2008 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenen “Kapitalizm, Kriz: Olasılıklar ve Olanaklar” başlıklı sempozyumda sunulan tebliğ metnidir.

** Hacettepe Üniversitesi

1 Şudraka.

ÜÇÜNCÜ SAYFALARIN ANLATTIĞI

*"Gereksinmediklerini alırsan,
gereksindiklerini
satmak zorunda kalırsın."*²

Dilerseniz önce son bir-iki aylık gazetelerden rastgele derlenmiş birkaç 3. sayfa haberine göz atarak başlayalım söze:

* "Gaziantep'te bankaya borcu olan Hanım A., uzaktan akrabası olduğu ailenin iki aylık bebeğini kaçıırıp çocuğu olmayan bir aileye sattı. Tanıklar tarafından kucağında çocukla görülen Hanım A. önce gözaltına alındı ve üstünden Malatya'ya gittiğini gösteren otobüs bileti çıktı. Ancak Malatya'ya asker olan oğlunu görmeye gittiğini söyleyen Hanım A. delil yetersizliğinden serbest bırakıldı. Polisin teknik takibe aldığı Hanım A.'nın Malatya'nın Doğanşehir ilçesinde oturan ve Gaziantep'te bir tekstil fabrikasında birlikte çalıştığı arkadaşı Güllü Fırat (42) ile telefon görüşmeleri yaptığı belirlendi. Kaçırılan bebek, Fırat'ın evinde bulundu. Fırat'ın çocuğu olmadığı için arkadaşı Hanım A.'dan yardım istediği; banka borcu bulunan Hanım A.'nın da miktarı açıklanmayan bir para karşılığı Fırat'a 'çocuk bulacağı' sözünü verdiği öğrenildi."³

* "Kocasından habersiz esnafa yaptığı borcu ödemek için ev sahibi ile 4 yaşındaki kızını boğup altı bilezik çalan kadın tutuklandı."⁴

* "Amasya'nın Merzifon ilçesinde boğazı kemerle sıkılıp, bıçaklanarak öldürülen 19 yaşındaki 20 günlük gelin Pınar Keskin'in katili kocası çıktı. Mahkemede, düğün takılarını vermediği için eşini öldürdüğünü söyleyen Ali Keskin (22) tutuklandı. Sorgulanan Ali Keskin, 'Düğün nedeniyle borcumuz oldukça fazla idi. Benim de işim yoktu. Eşimden düğünde takılan altınları istedim. Bunu kabul etmedi. Aramızda tartışma çıktı bir anda sinirlendim ve bunlar oldu. Pişmanım. Ben eşimi çok seviyordum' dedi."⁵

* "İstanbul Maltepe'de galerici kardeşleri öldürdüğü iddiasıyla, aralarında olayı üstlenmek isteyen bir kişinin de bulunduğu üç kişi yakalandı. 16 Ocak gecesi evlerinin önüne kurulan pusuda Mahmut Demirel (32) ve Recep Demirel (26) yayılım ateşine tutularak öldürülmüştü. Polis olay yerinde bulunan otomobilin kardeşlerin işlettiği galeriden satın alındığını belirledi. Otomobili alan Naci Murat

2 Filipinler Atasözü.

3 Mehmet Boncuk, "Banka borcu için çocuk kaçıırıp sattı", Sabah, 3 Mart 2008.

4 "Borcunu kapatmak için 2 cinayet işledi", Sabah, 26 Şubat 2008.

5 İlhan Demircioğlu, "Düğün takıları için 20 günlük eşini öldürdü", Sabah, 25 Şubat 2008.

Soylu aranırken, Kemalettin Yaylalı ve Musa Emre Koçak cinayeti üstlenerek teslim oldu. Ancak polis boş kovanlardan yola çıkarak olayda daha fazla kişinin bulunduğu kanısıyla araştırmaya devam etti. (...) Bu sırada Levent Güneş de olayda suç ortağı olduğunu öne sürerek teslim oldu. Polis Güneş'in olay sırasında Samsun'da bulunduğunu belirledi. Güneş kız kardeşinin tedavi masrafları karşılığında cinayeti üstlenmek istediğini itiraf etti.”⁶

* “Muğla Üniversitesi Meslek Yüksekokulu öğretim görevlisi Şakir Kızıldereli, 800 YTL kredi kartı borcu yüzünden haciz geldiği için okulda kendini ipe asarak intihara kalkıştı.”⁷

* “Eşi, Kuzey Irak'ta çalışan 21 yaşındaki Adanalı annenin sobasız evde 'üşümesin' diye yanında yatırdığı 3.5 aylık bebeği öldü.”⁸

* “KESK'in araştırmasına göre, 2002 Aralık'ında tüketici kredileri ile kredi kartı borçları 6.6 milyar YTL iken, 2007 yılı Ağustos ayında 13 kat artarak 84 milyar YTL'ye ulaştı; aynı dönemde ödenmeyen kredi kartı borcu da 9.5 kat artarak 2.6 milyar YTL'ye yükseldi; borcunu ödemediği için takibe uğrayan kişi sayısı 200 bine ulaştı.⁹ ...Kredilerin Türkiye ekonomisi sisteminin bilançosu içindeki oransal büyüklüğü, 2002'de yüzde 26'dan 2006'ya yüzde 45'e ulaşmışken;¹⁰ Merkez Bankası'nın verilerine göre tüketici kredisi ve kredi kartı borcunu ödeyemediği için 'kara liste'ye alınanların sayısı 2007 yılının eylül ayı itibarıyla toplamda 648 bini buldu”...¹¹

Evet, rastgele şu birkaç haber bile, Türkiye'de yoksulluğun “öldürücü” boyutlarını seriyor gözler önüne.

KRİZ: KİM(LER) İÇİN “FIRSAT”, KİM(LER) İÇİN “TEHLİKE”?

*“Hırsızların kusurları,
bankerlerin nitelikleridir.”¹²*

Şimdi de notlar hâlinde devam edelim...

* Ana akım iktisat, krizi borsa göstergeleri üzerinden tanımlama eğiliminde-

6 Rıdvan Tezel-Mesut Sarı, “Tedavi masrafları için iki cinayeti üstlendi”, Sabah, 22 Şubat 2008.

7 Fatih Abacıoğlu, “800 YTL borç için intihara kalkıştı”, Sabah, 21 Şubat 2008.

8 “Sultan bebek de yoksulluk kurbanı”, Sabah, 3 Şubat 2008.

9 “Zenginlerin Mali, Yoksulun Borcu Arttı”, Cumhuriyet, 19 Kasım 2007, s. 13.

10 Osman Tunaboşlu, “Bankacılığımızın Krizlerden Sonra Geldiği Nokta”, Radikal, 24 Ekim 2007, s. 11.

11 Necdet Çalışkan, “Tüketici Borca, Bankalar Kâra”, Cumhuriyet, 16 Kasım 2007, s. 13.

12 Bernard Shaw, Gülen Düşünceler, Çev: Şakir Eczacıbaşı, Remzi Yay.

dir. Hisse senetleri değerlerinin hızlı düşüşe geçmesi “kriz” göstergesi kabul edilirken, değerlerdeki yükseliş, krizin savuşturulduğu şeklinde yorumlanıyor.

* Oysa bu göstergelerle sınırlanmak, krizi egemenlerin gözüyle görmek anlamına gelmektedir. İktisadî ve/veya malî krizin, ezilenler, alttakiler için anlamıysa bambaşkadır. Her bir kriz, aslında yalnızca sermayenin farklı fraksiyonları arasında değil, ama aslen ve daha da önemlisi, emekten sermayeye ve genelde yoksullardan zenginlere köklü ve kalıcı kaynak aktarımı anlamına gelir. Bu aktarımın ise, bir süre sonra yükselişe geçen borsa göstergeleri gibi telafisi ya da geri dönüşü yoktur.

* Çince’de “kriz” kavramını karşılayan sözcüğün aynı anda hem “tehlike”, hem de “imkân” anlamına geldiği aktarılır. Bu, “üsttekiler”, egemen fraksiyonlar için doğrudur; “iyi” yönetilebildiğinde, kriz sermayenin -giderek daralmakta olsa da- kimi kesimleri için yeni “fırsatlar” anlamına gelmektedir: değeri düşen menkul ve gayrimenkulleri ucuzla kapatma, batan şirketleri devralma, krizin büyüttüğü işsizler ordusu sayesinde daha bol ve ucuz işgücü temini... bir başka deyişle her kriz, sona erdiğinde sermayenin bir kesiminin kendini büyütebileceği yeni “is-tila alanları” yaratır.

* Burada bir parantez açarak şu notu da düşmek gerekiyor: 1980’li yıllardan itibaren, çapı giderek genişletilmek üzere, küresel ölçekte uygulamaya sokulan neo-liberalizmin kendisi, petrol fiyatlarındaki ani ve hızlı tırmanışla tetiklenmiş bir “kriz çocuğu”dur. Kapitalizm 1970’lerin krizini, “küreselleşerek”, yani küresel ölçekte devasa “kaynak transferleri”yle aşabilmiştir: Güney’den Kuzey’e, kamudan özele, emekçilerden ÇUŞ’lara, hatta doğadan sanayiye. Böylelikle, örneğin IMF programları sayesinde, 1983-89 arasında borçlu ülkelere alacaklı ülkelere 242 milyar dolar net transfer gerçekleştirilmiştir. Aynı dönemde, gelişmekte olan ülkelerin 1970’te 100 milyar dolar düzeyinde seyreden dış borçları, 1980’lerde 650 milyar dolardan 1.4 trilyon dolara yükselecektir.

* Oysa emekçiler açısından krizin anlamı tektir: “tehlike” ve yeni kayıplar. Bir başka deyişle her kriz, emekçilerin ve yoksulların yaşam koşullarındaki bozulmayı daha kronikleştirmekte, daha yapısal bir hâle getirmektedir. Emekçilerin (ve yoksulların) yaşam koşullarındaki her bozulma ise, sermaye girdilerinin ucuzlaşmasına denk düşer. Örneğin işsizliğin kronikleşmesi, çapı ve eriminin genişlemesi, işgücünün daha da bollaşması ve ucuzlaşması anlamına gelmektedir.

* Bu bakımdan, 2001/2002 krizinden bu yana Türkiye’de işsizlik oranlarında anlamlı bir düşmenin gerçekleşmediğini gösteren aşağıdaki veriler, önemlidir:

İŞGÜCÜ DURUMUNA GÖRE KURUMSAL OLMAYAN SİVİL NÜFUS¹³

YIL	İŞGÜCÜNE KATILIM ORANI	İŞSİZLİK ORANI
2000	49.9	6.5
2001	49.8	8.4
2002	49.6	10.3
2003	48.3	10.5
2004	48.7	10.3
2005	48.3	10.3
2006	48.0	9.9

* Bu oranlara, sayıları 13 milyonu bulduğu açıklanan “ev kadınları”nın ve milyonlarca “enformel sektör” mensubunun dahil olmadığını hatırlarsak, gerçek durumun, burada gösterilenden çok daha vahim olduğu ortaya çıkacaktır.

* Evet, 2001/2 kriz(ler)i, Türkiye’de işsizlik oranlarını yükselterek ve işsizliği kronikleştirerek (hem “yarı”-vasıflı hem de vasıfsız) emeği ucuzlatmıştır.

* Ancak tek etken, işsizlik değildir. 2001’de hızlı bir tırmanışa geçen fiyat endeksleri, “Kemal Derviş şoku”ndan sonra da inmemekte direniyor. İşte bir örnek:

ORTALAMA PERAKENDE FİYATLAR (ANKARA) KG/TL¹⁴

YIL	EKMEK	TOZ ŞEKER	KOYUN ETİ	SÜT	BEYAZ PEYNİR
2000	.391	.465	3.45	.580	1.94
2001	.692	.804	4.41	.831	2.72
2002	.882	1.39	6.91	1.24	3.73
2003	1.28	1.84	11.27	1.44	5.49
2004	1.04	2.02	12.34	1.61	6.26
2005	1.03	2.10	11.19	1.56	4.59
2006	1.18	2.11	12.60	1.50	4.55

* Bu tablonun getirilerinin (ezilenler açısından) ikili olduğunu söyleyebiliriz: Hâlen istihdam alanında “tutunabilenler” açısından, büyüyen işsizler ordusu karşısında daha düşük ücretlerle, daha yıpratıcı koşullarda, her türlü sosyal güvenceden feragat ederek, daha uzun süreler çalışmaya ve örgütsüzlüğe razı olmak; “tutunamayanlar” (düşen istihdama katılım oranları) açısından ise, “dışlanmışlık” koşullarının kabulü.

13 KAYNAK: İstatistik Göstergeler 1923-2006. TÜİK, Aralık 2007.

14 KAYNAK: a.y..

DIŞLANMANIN BOYUTLARI

"Milliyetçilik, egemenliğin kültürel duyarlılığıdır ve ulus-devletin sınırları içinde idari gücün koordinasyonu ile atbaşı gider."¹⁵

* Hemen belirtelim; neo-liberalizme değgin bir kategori olarak "dışlanmışlık", kaynaklara erişimsizlik anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, kaynakların "içeridekiler"e terk edilmesi: yani "dışlanmışlık durumu" da nihayetinde bir kaynak aktarımı rejimidir.

Şöyle ki; her bir dışlanma biçimi ve süreci yoksulların, ezilenlerin "boşalttığı" bir alana tekabül etmekte ve bu alan, "krizi fırsata dönüştürmeyi beceren" sermaye kesimlerince temellük edilmektedir. Bir başka deyişle yalnızca yoksullaşma değil, aynı zamanda onun getirisi "dışla(n)ma" da, kriz fazlarıyla birlikte daralan, ama daha da zenginleşen (iç ve/veya dış) sermaye kesimlerine bir "kaynak transferi" anlamına gelmektedir.

Bu olguya ilk dikkati çeken, bilebildiğim kadarıyla, iktisadî baskı ile onun bir çeşidi olan sömürü arasındaki ayırımı dikkat çeken Eric O. Wright'tır. Onun tahliline yaslanan Herkommer ve Koch (1999: 103-107), bir grubun, gayrimişru bir tarzda diğerlerini kaynaklara erişimden dışlamasının "iktisadî baskı"yı, bu tip dışlamanın kaynakları denetleyenlere başkalarının emeğinin ürünlerini temellük etme yetisi sağlamasının ise "sömürü"yü oluşturduğunu vurgulamaktadır. Bu durumda, Herkommer ve Koch'a göre, işgücü iktisadî bir değer ihtiva etmeyen kesim, yani işsizler/dışlanmışlar, sömürünün muhatabı olmasalar da üretimi kaynaklara erişimden dışlandıkları ölçüde, ezilmektedirler. Bu bağlamda, çeşitli toplumsal kaynaklara erişimden feragat etmelerini sağlayan "dışlanmışlık" durumu, bu kaynakların dışlayanlara aktarımı anlamına gelmektedir, aynı zamanda. Böylelikle, her krizin çapını daha da büyüttüğü yoksulluk ve dışlanmışlık neo-liberal kapitalizm için aslî bir değer yüklenmektedir.

* Dışlanmanın farklı boyutları vardır. Sıralayacak olursak:¹⁶

1. İstihdam piyasasından dışlanma: Daralan kriz fazlarının, işsizliğin çapını küresel ölçekte genişleterek kronikleştirdiği bilinmektedir. Örneğin, Türkiye'de "2001-2002 yıllarında işsizlerin sayısı 2 milyon 373 bine çıktı. DİE'nin 2002 yılı verilerine göre Türkiye'de resmi işsizlik oranı yüzde 9.9'a yükseldi..."¹⁷ ve, "Tür-

15 A. Giddens.

16 Bu liste, Littlewood ve Herkommer (1999)'in aktardığı Kronauer'e dayanılarak hazırlandı.

17 "İşsizler Ordusuna 1 Milyon Kişi Eklendi", Radikal, 9 Ocak 2003, s. 16.

kiye genelinde yüzde 10.0 dolayında olan açık işsizlik kentlerde yüzde 14.0'e, tüm bir yıl düzenli, sürekli iş bulamayanlarla birlikte, işsizlik oranı yüzde 20.0'ye yükseliyor..."¹⁸ Bu oranın, "krizden çıkıldığı"nın ilan edildiği yıllarda da düşmediğini, dahası, IMF'nin ve Dünya Bankası'nın "kriz reçeteleri" uyarınca girilen "köylülüğün tasfiyesi" programının kentsel işsizliği artırarak kronikleştirdiğini biliyoruz.

Biliniyor; ve TİSK de teyit ediyor: "Türkiye İşverenler Sendikası Konfederasyonu'nun 'İşsizliğin Çözümü: Girişimci Odaklı Yaklaşım' başlıklı kitapçığında verilen bilgilere göre Türkiye'de her dört kişiden biri işsizdir. Ve işsizlik baskısı gelecek 10 yılda şiddetlenecektir. 1997-2004 yılları arasında ülkemizde nüfus artışı yılda ortalama yüzde 1.4 olurken, istihdam yılda sadece binde 5 oranında artmıştır...

Türkiye'de işgücüne katılım oranı yüzde 49'dur. Bu oran kadınlarda yüzde 25'tir. (...) Tarımdaki istihdam payı AB'de yüzde 3 iken bizde yüzde 33'ü bulmaktadır. Tarımdaki modernleşmeyle birlikte işsizler ordusuna çok sayıda yeni katılımlar olacak demektir."¹⁹

Bu eğilimlerin tersine çevrileceği yolunda ortalarda herhangi bir emare olmadığına göre,²⁰ bugün sayıları 2 milyonu aşan²¹ "iş bulma umudunu yitirenlerin" sayı ve oranlarının artacağını kestirmek için kâhin olmaya gerek yok. Şu hâlde, dışlanmanın diğer boyutlarının da derinleşerek yaygınlaşmasını beklemek gerek. Ne mi bu boyutlar?

2. İktisadi dışlanma: Yaşam standartlarına ilişkin toplumsal ve kültürel değerler bağlamında kavranılan, daha genel bir yoksulluk bağlamına gönderme yapmaktadır. Bauman'ın (1998) "tüketimden dışlanmışlık" fikri bu kapsama dahil edilebilir. Dışlanmanın bu boyutunun ezilenler açısından getirisi, daha düşük yaşam standartlarına razı olma, talepkârlık düzeyindeki düşüştür. Bunun kanıtı, Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'ya göre dünyanın en büyük 17'nci ekonomisi olan Türkiye insani gelişmişlik endeksinde 177 ülke arasında 84'üncü sırada yer alması-

18 Öztin Akgüç, "İşsizlik ve Sabit Sermaye Yatırımları", Cumhuriyet, 5 Ocak 2003, s. 13.

19 Türker Alkan, "İşsizlik, Bir Toplumsal Afettir", Radikal, 17 Mayıs 2006, s. 5.

20 TİSK Araştırma Servisi'nce yapılan inceleme, 1997-2006 döneminde işsizlik artışı açısından Türkiye'nin dünyada ikinci sırada geldiğini ortaya koyuyor. ILO tanımlı resmi veriler üzerinden yapılan incelemeye göre Türkiye, küresel rekabet piyasasında etkili olan 39 ülke arasında son on yıl içerisindeki işsizlik artışında Polonya'dan sonra ikinci sırada geliyor ("Türkiye işsizlik rekortmeni", Cumhuriyet, 27 Ocak 2008).

21 "Artık iş aramıyorlar", Cumhuriyet, 28 Mart 2006.

dır...²² Örneğin:

* Türkiye OECD ülkeleri içinde ortalama ömür açısından sondan ikinci, bebek ölümlerinde birinci, sağlığa ayrılan pay ve tıp teknolojisinde sonlarda...²³

* Türkiye’de her dört çocuktan biri yoksul. Her beş çocuktan biri sokakta çalışıyor. Suça itilen çocukların sayısı artıyor...²⁴

* Türkiye’de kötü beslenen çocukların toplama oranı yüzde 4, beş yaş altı çocukların ölüm oranı ise binde 32. Türkiye’de her yüz bin doğumdan 70’inde anneye yaşamını kaybediyor. Doğumların hâlen yüzde 17’sine, yetkin bir sağlık görevlisi girmiyor...

* Dünya Bankası verilerine göre Türkiye’de nüfusun yüzde 27’si yoksulluk seviyesinin altında yaşıyor. Nüfusun yüzde 3.4’ü günde 1 dolardan, yüzde 18.7’si ise 2 dolardan az gelir elde ediyor. Dünya Bankası 2007 yılı “Dünya Gelişme Raporu Seçilmiş Göstergeleri”ne göre Türkiye’nin sosyal açıdan bulunduğu nokta şöyle:

Yoksulluk: Nüfusun yüzde 27’si yoksulluk seviyesinin altında yaşıyor...

Gelir dağılımı: Nüfusun yüzde 18.7’si günde 2 dolar, yüzde 3.4’ü ise 1 doların altında gelir elde ediyor...

Eğitim: Çocukların ilkokuldan mezun olma oranı 1991’de yüzde 90 iken, 2004’te yüzde 88’e düştü...²⁵

Bununla bağlantılı bir diğer boyut ise, “geri dönüşsüz” bir hâl alan enformelleşme süreci...

“Enformelleşme” dedim: “Türkiye’de 9 milyon 480 bin kişinin herhangi bir sosyal güvenlik kurumuna kaydı olmadan çalıştığı belirlendi. Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine göre kasım ayında istihdamdaki toplam nüfus 20 milyon 867 bin kişi olurken, bunun 9 milyon 480 binini, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna kaydı bulunmayanlar oluşturdu. Ücretli olarak çalışan toplam 10 milyon 989 bin kişiden, yüzde 20.6 oranındaki 2 milyon 268 bininin kayıt dışı çalıştığı belirtildi.

Toplam sayıları 1 milyon 468 bin olan yevmiyelilerin ise yüzde 90.6 oranındaki 1 milyon 330 bini kayıt dışı olarak çalışıyor.(...)

22 “Çok Çalışmak Lazım Çok”, Radikal, 28 Kasım 2007, s. 13.

23 “Türkiye ‘Muayene’den Geçmiş!”, Radikal, 17 Kasım 2007, s. 4.

24 Behzat Miser, “Çocuktan Al Kötü Haberi!”, Radikal, 22 Kasım 2007, s. 5.

25 Murat Kışlalı, “İşte Türkiye Gerçeği...”, Cumhuriyet, 19 Kasım 2007, s. 13.

Kayıt dışı çalışanlar içinde en büyük grubu ücretsiz aile işçileri oluşturuyor. Bu kişilerin toplam sayısı 2 milyon 722 bin kişi düzeyinde bulunuyor. Bunların da yüzde 95.8 oranındaki 2 milyon 609 bini sosyal güvenlik şemsiyesinden yoksun durumda. Normal bir istihdam olanağı elde edemediği için mevcut konumda yer alan bu kişilerin, ücretsiz aile işçisi şeklinde tanımlanması, Türkiye'deki işsizliğin boyutlarını da olduğundan küçük gösteriyor. Kayıt dışı çalışanlar toplamının 4 milyon 531 bini tarımda, 4 milyon 949 bini ise tarım dışı sektörlerde bulunuyor. Kayıt dışılık oranı tarımda yüzde 87, diğer sektörler ortalamasında yüzde 31.6 düzeyinde bulunuyor.²⁶

3. Toplumsal dışlanma: Toplumsal temas, ilişkiler ve grup kimliğinin sınırlandırılması-marjinalleşme ve damgalanma. Yoksulu "aşağı", "kirli", "potansiyel suçlu",²⁷ "tembel", "cahil", "seks düşkünü", "şiddete eğilimli", "verimsiz", "edilgin" vb. olarak niteleyen bir dizi değer yargısının yaygınlaşması. Suç oranlarındaki artış.

Evet, krizi kronikleşen Türkiye yoksulları arasında "toplumsal dışlanma", özellikle köylülüğün tasfiyesi süreciyle birlikte derinleşiyor. Kayıtlara "teröre bağlı göç" olarak geçen, Kürt illerinden metropollere yönelen "zorunlu göç" ile eklenen "iktisadî göç" ya da "kırsal exodus", kırsal dayanışma örüntülerini hızla çözülmeye uğrattırırken yoksulları kendi başlarının çaresine bakma zorunluluğuyla baş başa bırakmakta. Bu sürecin bir boyutunu, az ileride ele alacağım sosyal güvenlik kurumlarına erişimsizlik oluşturuyor. Burada vurgulanması gereken bir boyut, "suç"un yaygınlaşmasıdır. Toplumsal dışlanma, suç oranlarındaki patlamayı da tetikliyor. İşte 2006 yılı verileriyle "Türkiye'nin suç tablosu"...

* Türkiye, suç oranı bakımından genelleme yapıldığında dünyada en büyük paya sahip ülkeler arasında yer alıyor...²⁸

* Türkiye'de 2006 yılında mala karşı suçlar 2005'e göre yüzde 64 oranında artmış;

- Bu artış kişiye karşı suçlarda yüzde 61 olmuş;
- Evden hırsızlık olaylarındaki artış yüzde 59 olmuş;
- Kapkaçta artış ise yüzde 70 olarak gerçekleşmiş.

26 "Ne Kayıt Var ne de Güvence", Cumhuriyet, 18 Şubat 2008, s. 13.

27 Son dönemde "kapkaç terörü" adıyla topluma mal edilen görüngü ya da en yetkili çevrelerde sıkça dile getirilir olan "sosyal patlama" fobisi, yoksulları potansiyel tehdit olarak damgalayan söylemlerdir.

28 Gül Vonal, "Suçlular Cenneti: Türkiye", Cumhuriyet, 19 Kasım 2006, s. 9.

Hırsızlık olaylarının yalnızca yüzde 11'i aydınlanmış, kapkaç olaylarının ise yüzde 19'unun faili yakalanmış.

"Kişiyi karşı" terimi olayın vahametini saklayabilir: Adam öldürme, yaralama, tehdit, rehin alma, ırza geçme gibi olaylardan söz ediyorum. "Mala karşı"nın içine ise hırsızlık, gasp, yağma, kundaklama gibi eylemler giriyor. Yüzde 60-70 gibi akıl almaz artışlardan söz ediliyor!²⁹

* Emniyet'in 'Cinsel Suçlar Raporu'na göre 2006 yılında Türkiye'de cinsel suçlarda artış oldu. En büyük artış yüzde 93'le müstehcen hareketlerdeydi. 2005 Ocak-Ekim arası 1365 olan "müstehcen hareket" sayısı 2006 Ocak-Eylül arası 2 bin 402 oldu. Aynı dönemde tecavüz vakaları yüzde 14 arttı...³⁰

* Emniyet Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, 2005 yılında günlük ortalama suç sayısı 1336 oldu. 2006'nın ilk dokuz ayındaysa bu rakam 2 bin 191'e yükseldi

* Türkiye'de her 4 saatte 1 kişi öldürüldü. Her saat başı 1 kişi kapkaççıların saldırısına maruz kaldı ve her yarım saatte ise bir kişi aile içi şiddetin kurbanı oldu.³¹

* İstanbul Emniyet Müdürlüğü töre ve namus cinayetleri kayıtlarına göre, 2000'de 18, 2001'de 19, 2002'de 16, 2003'te 24, 2004'te 17, 2005'te 24 ve 2006'da 25 kadın töre cinayetine kurban gitti. İl Jandarma Komutanlığı kayıtlarına göreysa 2004'te 5, 2005'te 16 kadın töre cinayetine kurban edildi...³²

SUÇLARDA ÜRKÜTEN ARTIŞ³³

SUÇLAR	2005 (12 AYLIK)	2006 (9 AYLIK)	ARTIŞ (yüzde)
KAPKAÇ	7.168	9.668	44.4
OTODAN HIRSIZLIK	39.705	53.020	43.8
EVDEN HIRSIZLIK	53.932	67.079	39.7
GASP	6.298	5.863	20.1
TEHDİT	10.809	21.204	161.8
CİNAYET	2.094	1.610	2.2

29 Haluk Şahin, "Dehşet Verici Olgular", Radikal, 31 Ocak 2007, s. 6.

30 "İzmir'deki Teşirci Tutuklandı", Radikal, 10 Ocak 2007, s. 8.

31 Turan Kurt-Soner Gürel, "Her 4 Saatte 1 Cinayet Her 1 Saatte 1 Kapkaç", Hürriyet, 28 Kasım 2006, s. 4.

32 Gülay Fırat, "Töre Cinayetlerinde İstanbul 1. Sırada", Milliyet, 16 Ocak 2007, s. 15.

33 Vatan, 15 Kasım 2006, s. 1.

* Ve cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlü sayısı, 2000 yılından sonraki yedi yıllık sürede yaklaşık 10 bin artarak³⁴ 2007 Aralık sonu itibariyle 90 bine yükseldi. Böylelikle örneğin Bayrampaşa cezaevinde kapasitenin dört kat üzerinde hükümlü kaldığı açıklanıyor.³⁵ Türkiye de bulunan 458 ceza ve infaz kurumunun toplam mahkûm kapasitesi 78 bin 318 kişiyle sınırlı. Ancak, 2007'nin Aralık ayı verilerine göre cezaevlerinde toplam 90 bin hükümlü ve tutuklu kalıyor.

* Toplumsal dışlanmanın bir başka göstergesiye, alkol ve uyuşturucu kullanımına ilişkin verilerdir. Bu alandaki veriler de alarm zillerinin çaldığını gözler önüne seriyor: 1984'teki araştırmada alkolizm tehlikesinde bulunan kişi sayısı nüfusun yüzde 0.9'sunu oluştururken bu, 1994'te yüzde 1.8'e, 2004'te yüzde 3'e yükseldi. Veriler, Türkiye'de alkolizmin her 10 yılda iki kat artış kaydettiğini gösteriyor, örneğin...³⁶ Uyuşturucu kullanımındaki tabloya daha da vahim: Türkiye'de uyuşturucu kullanımı 2005 yılı içerisinde ikiye katlanırken, uyuşturucudan ölümlerse, dört kat arttı.³⁷ Ve "kriz, bunalım derken..." Mafya, en ciddi "sermaye birikimi" kanallarından biri olarak iyiden iyiye kök saldı, kurumsallaştı.³⁸

* "Toplumsal dışlanma"ya ilişkin en trajik ve uç verilerden biri de intihar istatistikleridir, kuşkusuz. 2000'den bu yana tırmanışta olan "Kaba İntihar Oranları" da bu konuda bize ipuçları sunmakta:

KABA İNTİHAR ORANLARI³⁹

YIL	YÜZDE
2000	0.27
2001	0.38
2002	0.33
2003	0.39
2004	0.38
2005	0.38

4. Kültürel dışlanma: Başat değer ve davranış örüntülerinin, farklı örüntülere sahip olanlar üzerindeki dışlayıcı etkisi. En görünür biçimi, etnik grupların karşı karşıya kaldığı dışlanma, kendi kültürel örüntülerini hayata geçirememesi durumu olsa da, kentte yaşamakla birlikte, kentsel kültürel faaliyetlerden dışlanma (kitap

34 Adnan Keskin, "Cezaevleri Doldu", Radikal, 12 Kasım 2007, s. 5.

35 "Cezaevleri dolup taşıyor", Sabah, 30 Ocak 2008.

36 "Türkiye'de Alkolik Sayısı Her 10 Yılda Bir İkiye Katlanıyor", Radikal, 18 Kasım 2007, s. 19.

37 Berivan Tapan, "Türkiye Hedef Ülke Oldu", Cumhuriyet, 20 Ekim 2005, s. 4.

38 Bkz. S. Özbudun, T. Demirel vd. Mafya, Narkoekonomi ve Susurluk/Şemdinli, Ütopya Yayınları, Ankara, 2006.

39 KAYNAK: İstatistik Göstergeler 1923-2006. TÜİK, Aralık 2007.

okuyamama, kültürel etkinlikleri izleyememe/katılamama vb.) biçimini de alabilmektedir.

Bu tanım çerçevesinde Türkiye’de ezilenlerin ikili bir “kültürel dışlanma” ile karşı karşıya olduğunu saptayabiliriz. Bunlardan ilki, Türkiye’nin en büyük “etnik azınlığı”nı oluşturan Kürtlerin kendi kültürel kaynaklarını kullanamamasına ilişkin dışlanmışlıklarıdır - kuşku yok ki, bu dışlanma biçiminin ortaya çıkışı, iktisadî “kriz” koşullarından çok, ulus-devlet’in siyasi kuruluşuyla bağlantılıdır ve Türkiye’nin kabarık “siyasal kriz” kaynaklarının önemli bir bileşenini oluşturmaktadır. Yine de, yoksullaşma ve yoksunlaşma süreçlerinden “Bölge”de kalan ya da isteyerek-istemeyerek Batı metropollerinin varoşlarına akın eden (devletin resmî dilinde bu olgunun “Teröre bağlı göç”⁴⁰ olarak kategorileştirildiğini anımsatalım!) Kürtlerin paylarına düşeni bolca aldıklarını belirtmeden geçmeyelim. Bu durum, üzerlerindeki devlet baskılarına, bir de ekmeklerini paylaşmada gönülsüz “Türk” yoksullarının şovenizminin eklenmesinde etken olmaktadır. Bir değişiklik olsun diye bu konuda istatistik vermeyecek, yalnızca geçtiğimiz ayların birkaç çarpıcı olayını anımsatmakla yetineceğim:

SALDIRILARIN DÖKÜMÜ

8 Ekim 2007:	DTP İskenderun İlçe binasına kimliği belirsiz kişi veya kişiler tarafından taşlı saldırıda bulunuldu. Yapılan saldırıda partinin camlarının tümü kırıldı. “Adana’ya bağlı birçok ilçe ve mahallede yapılan ev baskınlarında aralarında DTP İlçe ve belde başkanlarının da bulunduğu 8 kişi gözaltına alındı.
11 Ekim 2007:	“DTP Pendik İlçe binası 17 yaşındaki A.K adlı bir genç tarafından kuru sıkı tabanca ve benzin şişesiyle basıldı. Söz konusu saldırgan DTP’liler tarafından etkisiz hâle getirilerek, polise teslim edildi. “DTP Çanakkale İl binası kimliği belirsiz kişiler tarafından taşlandı. Taşlı saldırıda il binasının ön cephe camları kırıldı.
13 Ekim 2007:	DTP Pendik İlçe Binası’na kuru sıkı tabanca ve benzin ile gelerek saldırı girişiminde bulunan A.K serbest bırakıldı.
14 Ekim 2007:	DTP Manisa İl binası önüne, bir tepsinin içinde ters çevrilmiş ve kâğıtlarla tutuşturulmuş piknik tüpü bırakıldı. Alev alan kâğıtların sönmesi olası bir tehlikeyi önledi. Olayla ilgili başlatılan soruşturma kapsamında DTP Manisa İl Başkan Yardımcısı Ziyabend Sevimoğlu, DTP İl Yö-

40 “Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği’nin (Göç-Der) hazırladığı ‘Zorunlu Göç Raporu’na göre, 1970-1980 arasında yüzde 2.5, 1981-1990 arasında yüzde 21.8, 1991-2000 arasında yüzde 75.7 oranında göç oldu...” (Göçün Faturası Ağır”, Radikal, 13 Nisan 2002, s. 7).

	<p>neticisi Şaban Çınar ve DTP üyesi Mahmut Aslan'ın ifadeleri alındı.</p> <p>Balıkesir'in Burhaniye ve Edremit ilçe binaları da kimliği belirsiz kişi veya kişiler tarafından kundaklandı. DTP Burhaniye İlçe Örgütü'nde sabah 10.00 sıralarında çıkan yangın nedeniyle parti binası kullanılmaz hâle geldi. Can kaybının olmadığı yangın, itfaiye ekiplerince söndürülürken, DTP İlçe Başkanı Mehmet Köseoğulları, olayın kundaklama olduğunu açıkladı. DTP Edremit İlçe Örgütü'ne de taşlı saldırı sonucu parti binasının camlarının kırıldı.</p>
17 Ekim 2007:	<p>DTP Erciş İlçe binasına kimliği belirsiz kişi veya kişilerce molotof kokteyli atıldı. Atılan molotof kokteyli nedeniyle binanın camları kırılırken, içinde de maddi hasar meydana geldi.</p>
21 Ekim 2007:	<p>Erzurum il binasına sivil bir grup taşlı sopalı saldırı düzenledi, bina içine girip eşyaları kırdı ve camlardan dışarı fırlattı. "Bursa il merkezindeki DTP İl Binası'na sloganlar atıp, Türk bayrakları ile yürüyen yüzlerce ülkücü, DTP'nin altında bulunan Halkbank'ın camlarını kırdı. 16 EK 411 plakalı Doblo aracın üstüne çıkan bir grup ise, DTP'nin parti tabelasını indirerek kapıları taşladı. Olayda iki partili yaralandı.</p> <p>Malatya'da gündüz saatlerinde otogarda Vanlı oldukları öğrenilen 3 kişiyi tekme tokat döven ülkücüler, yeniden sokaklara döktü. DTP İl Örgütü'nü taşıyan 300 kişi, mahalle mahalle gezip "Meclis'te PKK istemiyoruz" sloganlarını attı.</p> <p>Türk bayrağı taşıyan ülkücü gruplar DTP'nin Bağcılar, Gaziosmanpaşa, Bahçelievler, Ümraniye, Kadıköy ve Tuzla DTP İlçe Örgütleri önünde toplandı. Gruplar, DTP binalarına girmek istedi. Polisin olay yerine gelmesi üzerine ara sokaklara dağılan gruplar, provokatör eylemlerini burada da sürdürdü. Yüzlerce ülkücü de Beyoğlu'nda bulunan DTP İl binasına yürümek istedi.</p> <p>Manavgat ilçe binası kundaklandı. DTP Manavgat ilçe binasına gelen kimliği belirsiz kişi veya kişiler, kapıya benzin döktükten sonra ateşe verdi. Yangın olay yerine gelen itfaiye ekipleri tarafından söndürülürken, saldırganlar kayıplara karıştı.⁴¹</p>
23 Ekim 2007	<p>İstanbul, İzmir ve Manavgat'ta DTP ilçe binaları yakılmak istendi, taşlandı.</p> <p>Adıyaman: Bir grup saldırgan binayı taşlamak istedi.</p> <p>İzmir: Ege Üniversitesi'nde PKK saldırısını protesto eden 300 öğrenci ile 25 muhalif öğrenci arasında gerginlik çıktı. DTP Buca ilçe binasının camı kırıldı, Gaziemir ilçe binasına silahlı saldırı düzenlendi.</p>

41 "Saldırı ve Davalar Hiç Son Bulmadı", Birgün, 24 Ekim 2007, s. 4.

	<p>İstanbul: DTP İl Başkanı Halil Aksoy'un verdiği bilgiye göre, 21 Ekim 2007'de saat 04.00'te kimliği belirsiz dört kişi partinin bulunduğu apartmanın dış kapısını kırıp içeri girdi. Saldırganlar eski eşyaları kapı önünde tutuşturdu. Bahçelievler ilçe örgütünün camları kırıldı. Zeytinburnu ilçe binasına pompalı tüfekle ateş edildi.</p> <p>Antalya: Manavgat DTP ilçe binası saat 20.30 sıralarında ateşe verildi. Binada büyük maddi hasar var.</p> <p>Bursa: Tabelası indirilerek parçalanan, yakılmak istenen DTP'nin yanı sıra önceki gün Temel Haklar Derneği de saldırıya uğradı. Dernekten yapılan açıklamada, binaya giren 150 saldırgan, odaları dağıttı. Ayrıca saldırganlar Bağımsız Tekstil İşçileri Sendikası'nı da yakmak istedi. Altıparmak Caddesi'ndeki bir alışveriş merkezinin camlarını kırıldı, bazı eğlence merkezleri taşlandı. Grup, Santral Garaj Sementi'nde de sahiplerinin Doğu ve Güneydoğulu olduğu öğrenilen bazı işyerlerinin kepenklerini kırarak, içeri girmek istedi. Bir aracın camı kırıldı.</p> <p>Samsun: Bir grup 21 Ekim 2007 günü TKP il binası ve Haklar ve Özgürlükler Cephesi binalarını taşladı. Grup bina önünde de bir kişiye saldırdı.</p> <p>Eskişehir: Kimliği belirsiz kişiler önceki gece TKP il binasına ve Halkevî'ne molotfokokteyli attı.</p> <p>Mersin: SDP il binasına 21 Ekim 2007 akşamı taş ve soda şişeleri atıldı. İl Başkanı Serkan Kaya, Çay, Siteler ve Yeni Mahalle'deki Kürt esnafın dükkânlarına saldırdığını belirtti.⁴²</p>
25 Ekim 2007:	<p>Eskişehir Ülkü Ocakları'nın düzenlediği eyleme ilköğretim ve lise öğrencileri de katıldı. Öğrencilerin "Bozkurt" işareti yapması dikkat çekti.⁴³</p>
28 Ekim 2007:	<p>Mersin: Bir grup 'Kana kan intikam' diyerek DTP binasına yürüdü. Sosyalist Demokrasi Partisi binası taşlandı.</p> <p>Malatya: Otagarda haberleri izleyen üç kişi şehitler için "İyi olmuş" dedikleri iddiasıyla saldırıya uğradı.</p> <p>Nevşehir: İlkokuldaki şehitleri anma programında çocuklara asker kıyafeti giydirilip ellerine oyuncak silah verildi.</p> <p>Osmaniye: Abdurrahman Develioğlu pompalı tüfekle otobana gidip durdurduğu sürücülere, 'Kahrolsun PKK' diye bağırıtı.</p> <p>İstanbul: DTP Fatih ilçe binası kundaklanmak istendi, Bahçelievler ilçe örgütünün camları kırıldı ve Esenler ilçe örgütüne gerilmek istendi.</p>

42 "Provokatörler Fırsatı Kaçırıyor", Radikal, 23 Ekim 2007, s. 5.

43 İsmail Saymaz, "Eylem Yapan Öğrenciye Yasak Geldi", Radikal, 25 Ekim 2007, s. 8.

	<p>İzmir: Terörü protesto mitingi sırasında Kordon'da kafelerde oturanlar eylemci grup tarafından taciz edildi. Buca'da DTP'nin camları kırıldı, Gaziemir'de ilçe binasına silahla saldırıldı, Bornova ilçe örgütü tehdit edildi. Ege Üniversitesi'nde protesto yürüyüşü yapan 300 öğrenci ile 25 muhalif öğrenci gerginlik yaşadı.</p> <p>Zonguldak: Türkiye Komünist Partisi İl Başkanlığı binasının kapısı kırıldı.</p> <p>Trabzon: Meydan Parkı'na kucağında çocuğu ve üzerinde bayrakla gelen bir kişi kuru sıkı silahıyla havaya 13 el ateş etti.</p> <p>Kastamonu: Kastamonu Cezavi'nde terörü protesto eyleminde altı gardiyan rehin alındı. Eylem isyana döndü.</p> <p>Ayvalık: DTP Ayvalık binası yakıldı. Bitişikteki Muhtarlar Derneği, yüz yıl önce köle olarak getirilen Afrikalı Türklerin Afrikalılar Derneği kullanılmaz hâle geldi.</p> <p>Mersin: Türk bayraklarıyla İl Jandarma Komutanlığı önünde toplananlara destek için 46 yaşındaki Mehmet Ali Bilin, kuru sıkı tabancasıyla havaya defalarca ateş etti.</p> <p>Rize: Ülkücü bir grup 18 yaşındaki Muhammet Uzarlı'ya saldırıp yaraladı.</p> <p>Mustafakemalpaşa: Kürtlerin yoğun olduğu bir mahallede evler ve kahvehane taşlandı. Havaya ateş açıldı.</p> <p>Kocaeli: Yenimahalle semtinde kalabalık bir grup ellerinde bayraklarla D-100 karayolunu bir süre ulaşıma kapattı.</p> <p>Gölcük: Güneydoğu gazisi Celalettin Salgın, 'Allah PKK'nın belasını versin' diyerek silahla havaya ateş açtı.</p> <p>Ankara: Batıkent Halkevi kurşunlandı.⁴⁴</p>
28 Ekim 2007:	<p>Bursa'da sahipleri Mardinli diye mağaza yağmalandı. Ayvalık'ta, ataları Afrika'dan gelenler bile hedef oldu. Parti binaları taşlandı. Muğla'da tinerci adam bıçakladı, ülkücüler Doğululara saldırdı...</p> <p>Bursa'ya gelenleri, kent merkezinde 'Bir papaz öldü. Hıristiyan oldular. Bir Hrant öldü Ermeni oldular. 10 günde 40 şehit verdik. Türk olmadılar. Hepimiz Türküz Hepimiz Mehmetçiğiz' ve 'Ya sev ya terk et' pankartları karşılıyor.</p> <p>Dağlıca saldırısının düzenlendiği 21 Ekim ve şehit Samet Saraç'ın topağa verildiği 23 Ekim günü Bursa'da Kürt kökenlilerin işlettiği pek çok dükkân saldırıya uğradı. Sahibi Diyarbakırlı olan 'Gözem' kahvehanesi gibi.</p>

44 "Şiddetten Afrikalılar Derneği Bile Kurtulamadı", Radikal, 28 Ekim 2007, s. 9.

	<p>Adını açıklamak istemeyen kahvehane çalışanı “Binlerce kişiydi. İçeri taş yağdırmaya başladılar, ‘Bursa’dan defolun’ diye bağırıyorlardı” diyor. “Tek tek dükkânları gezip bayrak veriyorlar. ‘Asmamış olursan, gerisini sen düşün’ diye tehdit ediyorlar” diyerek uzaklaşıyor.</p> <p>Uzun saçlı ve küpeli olmak da ‘riskli’. Uzun saçlı bir genç yaşadıklarını anlatıyor: “Sloganlar atarak geliyorlardı. ‘Satanist’ diye bağırıyorlardı. Küfür ederek saldırdılar. Kaçıp bir arkadaşımın evine sığındım, yoksa linç edilecektim.”</p> <p>Altıparmak semtinde toplanan rock bar ve kafeler de atmosferden nasibini aldı. 21 ve 23 Ekim günü 60’s adlı kafeteryaya çoğunluğu lise öğrencisi kalabalık sloganlarla saldırdı. ‘Satanistler’ diye bağırıldıktan hemen sonra ‘Şampiyon Bursa’ diye maç tezahüratı yapıyorlardı. Gözaltına alınan olmadı.”</p> <p>Altıparmak’taki bütün bar ve kafelerde de Türk bayrakları asılı. Bir rock bardan ülkücü şarkılar yükseliyor. Özden, “Artık club mekânlar bile ‘Ölürüm Türkiyem’ çalıyor” diye konuşuyor.</p> <p>Şehit Saraç’ın toprağa verildiği gün restoran işleten Tuncelili Rıza Beyaztaş’a tehdit telefonu geldi. “Cenazeden sonra sizden hesap soracağız” dediler. Tuncelili diğer esnaf da aynı tehdidi almıştı.⁴⁵</p>
30 Ekim 2007:	<p>Berlin’deki “terörü lanet” yürüyüşünün ardından taşkınlık çıkaran ülkücü bir grup Kürtlere saldırdı. 18 polis yaralanırken, 15 gösterici gözaltına alındı.⁴⁶</p>
31 Ekim 2007:	<p>DTP Meclis Grup Başkanı Ahmet Türk, partilerinin kışkırtıcı gruplar tarafından hedef hâlinde getirildiğini söyleyerek, durumu 6-7 Eylül, Kahramanmaraş ve Çorum olaylarına benzetti. Sokak gösterilerine de değinip şunları söyledi: “Sokak gösterileri bugün, bu ülkede 1000 yıldır yaşayan insanlarımıza karşı bir yönelmeye dönüştü. Şimdi Baykal, Bahçeli, hiçbir sorumluluğu olmadan, dün unutarak, geleceği görmeden, geleceği karartacak söylemlerle bu ülkede insanları karşı karşıya getirmeye çalışıyor. Kim ne söylese söylesin, halkların kardeşliğini temel alan politikamızdan ödün vermeyeceğiz. 1925’te Mardin’den Bursa’ya yerleşmiş bir vatandaşımız sadece kimliğinden dolayı tehdit ediyor, işyerindeki eşyaları tahrip ediyor. Bursa Kemalpaşa’da bazı gençler, Kürtlerin oturduğu evleri geçmişten bazı anıları hatırlatan işaretlemlerle tespit ediyor.”⁴⁷</p>

45 Timur Soykan, “Tepkide Ölçü Kaçıyor”, Radikal, 28 Ekim 2007, s. 9.

46 “Ülkücüler Berlin’de Terör Estirdi”, Radikal, 30 Ekim 2007, s. 8.

47 “Türk: Cumhuriyet Sadece Bir Halkın Değil”, Radikal, 31 Ekim 2007, s. 6.

	<p>Antalya'nın Kaş ilçesine bağlı Kalkan ve Yeşildere beldelerinde Kürt kökenli vatandaşlar, 'milliyetçi' bir grubun saldırısına uğradı. Jandarma yetkilileri, bölgede olay olmadığını savunurken, dayak yiyen Ersin Acar, savcılığa suç duyurusunda bulunduğunu söyledi. Acar, dört gündür peşpeşe saldırılara maruz kaldıklarını, dokuz Kürt kökenli vatandaşın öldüresiye dövüldüğünü anlattı.</p> <p>Olaylar şöyle gelişti: 29 Ekim 2007 günü Kalkan ve Yeşildere caddelerinde toplanan birbirinden ayrı iki grup, ellerinde Türk bayraklarıyla PKK ve Kürtler aleyhine slogan atarak yürümeye başladı. Gruplar bu sırada, beldelerin dört ayrı yerinde gözlerine kestirdikleri vatandaşlardan Türk bayrağını öpmelerini istedi. Saldırganlar, bayraklar öpülürken ellerindeki sopalar ve tekmelerle bu vatandaşları hastanelik edinceye kadar dövdü. Gruplar, bu sırada kendilerine "Yapmayın" diyen çevredeki vatandaşlara da saldırdı.</p> <p>Ersin Acar, Kalkan Sağlık Ocağı'nın arkasında arkadaşı İbrahim Öner'le birlikte yürürken, iki otomobil ve bir motosiklele gezen grubun saldırısına uğradığını anlattı: "Etrafımızda, ellerinde Türk bayraklarıyla tur attılar, sonra da bize nereli olduğumuzu sordular. 'Bingöllüyüm' dedim. Hep birden araçlardan inerek saldırdılar ve 'Siz teröristsiniz, ülkeyi bölmeye çalışıyorsunuz' dediler. Ben ekmeğimin derdindeyim, buradan kazandığım parayı aileme gönderiyorum. Bizim terörlü ne işimiz olur?"</p> <p>Saldırganların MHP ve ülkü Ocakları'na yakın gruplar olduğunu söyleyen Likya Haber gazetesinin sahibi Özer Yılmaz, Acar ve Öner dışında yedi kişinin daha dövüldüğünü söyledi. Yılmaz şu bilgileri verdi: "MHP'li ağabeylerinden 'Hadi koçum, Kürtleri haklayın' talimatı aldılar. Cumhuriyet Bayramı öncesinde bu gruplar, 'Kürt avına çıkacağız' diyorlardı. Bu nedenle kaymakam ve diğer yetkililere olayı anlattım. Ama 'Bizim ilçemizde böyle olaylar olmaz' dediler. Saldırganlar gözlerine kestirdikleri kişilere bayrak öptürüp giriştiler." Kalkan'da yaşayan kapanan Nokta Dergisi'nin Genel Yayın Yönetmeni Alper Görmüş de, "Saldırganlar karanlıktan yararlanarak kaçmışlar. Bu nedenle şahit de yok" dedi. Ancak olayla ilgili sekiz kişinin yakalandığı ve savcılıkta sorgulanmakta olduğu öğrenildi.⁴⁸</p>
20 Kasım 2007:	<p>"Turgutlu Meslek Yüksekokulu Makine Bölümü 1. Sınıf Öğrencisi Mehmet Emin Çakmak, sınıfta geçen bir tartışmanın ardından okula gelen ülkücüler tarafından 'Bütün Kürtler teröristtir, sen de teröristsin,' denilerek dövüldü."⁴⁹</p>

48 Behzat Miser, "Kalkan'da Kürtler İrkçi Saldırıya Uğradı", Radikal, 31 Ekim 2007, s. 8.

49 Mustafa Aydın, "... 'Kürtün, Teröristin' Deyip Dövdüler", Gerçek Demokrasi, 20 Kasım

“Kürtçe türkü dinledi” diye saldırıya uğradıkları, dayak yedikleri, linç girişimlerine maruz kaldıkları koşullarda, Batı’daki Kürtlerin kendi kültürel kaynaklarına sahip çıkma ve geliştirme olanağına ne ölçüde sahip olabilecekleri tartışması bir yana, ezilenlerin kronik krizinin, onları kültürel üretime ulaşmadan ne ölçüde dışladığı, kitap satış verilerinden, tiyatro, sinema, konser, sergi vb. etkinlikleri izleyenlerin kentlere göre dağılımından çıkartılabilir. Böylelikle örneğin, (2005-2006 yılı verilerine göre) Türkiye’de oynanan 9510 tiyatro oyununun 3627’si İstanbul’da gösterime girmiştir; ve aynı yıl içerisinde bir tiyatro oyunu izlemiş 2 161 537 tiyatro seyircisinin 918 281’i İstanbul’da bulunmaktadır. Türkiye’nin 81 ilinin yalnızca 11 tanesinde (özel ya da devlet) tiyatro salonu bulunmaktadır. Aynı yılın verilerine göre Türkiye’de mevcut 1045 sinema salonunun 283’ü, 24 milyona yakın sinema seyircisinin 7 milyona yakını İstanbul’da bulunmaktadır. Ve Türkiye’de 2006 yılında faal durumdaki 7 745 matbaanın 2441’i İstanbul’da bulunmaktadır.⁵⁰ Bir başka deyişle Türkiye’nin kültür ürünleri üretim ve tüketiminde aslan payı, en zengin kent İstanbul’undur. Bu, yalnızca coğrafi bir erişimsizliğe değil, aynı zamanda sınıfsal bir erişimsizliğe denk düşer...

5. Mekânsal dışlanma: Dışlanmışların kentin ayrı ve yaşama elverişsiz mahalle ya da bölgelerindeki tecridi. Kentlerin göze görünmez (kimi zaman da görünür) duvarlarla ayrışması. Getto (ABD), favela (Latin Amerika), bidonville (Fransa) ya da varoş ile orta/üst sınıf yerleşimleri arasındaki mekânsal uzaklık ve/ile erişimsizlik.⁵¹

Türkiye’de “mekânsal dışlanma”nın en önemli göstergesi, günümüzde “kentsel çöküntü alanları”na dönüşen, giderek varoşlaşan gecekondulardır. 1948’de büyük kentlerde 25-30 bin olan gecekondu sayısının 1953’te 80 bine, 1960’ta 240 binden 1983’te 1,5 milyona yükseldiği, 2000’li yılların başlarında ise bu sayının 2.200.000 dolaylarını bulduğu bildirilmektedir örneğin (Keleş, 2004: 560-61). Ve Türkiye’de en büyük beş kentin gecekondulaşma oranı %50 civarındadır (Mutlu, 2007). Gecekondu sayılarının hızla artması, aynı zamanda yakın zaman önce göç eden “en alttakiler”in sayısının da yüksek olduğunun işaretidir.

6. Kurumsal dışlanma: Kamu ya da özel kurumların sosyal yardım programlarının dışına düşme, sağlık ve okul⁵² gibi kamusal hizmetlere erişimsizlik. “Yok-

2007, s. 8.

50 Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=15&ust_id=5

51 Türkiye’de yoksul yerleşimleri ile ilgili olarak bkz. Ocak (2002).

52 “(...) Zengin kentliler, çocuklarını, mezun olduklarında mükemmel kolejlere gidecekleri kaliteli özel okullara gönderebilmek için her yıl binlerce dolar harcıyorlardı; kentli yoksulların

sunluk, salt kişisel kaynak eksikliği değil, aynı zamanda doyurucu olmaktan uzak toplum araçlarıdır: harap hâldeki okullar, zayıf kitlesel taşıma ağı vb. Bunlar hane yoksulluğunu arttıran etkenlerdir.⁵³

Türkiye’de 2001/2002 krizi sonrası hızlandırılan özelleştirme süreçlerine, kamu hizmetleri sektörünün “çöküşe terk edilmesi”nin eşlik ettiği biliniyor. Bakımsız hastaneler, sağlık personelinin yoksun sağlık ocakları, 50-60 öğrencinin sıkış sıkış ders izlediği sınıfları, yıkıma yüz tutmuş sağlıksız binalarıyla bahçelerinde çetelerin, önlerinde uyuşturucu satıcılarının cirit attığı devlet okulları; ödeneksizlik, kadrosuzluk, binasızlık, gereçsizlik kısılacındaki devlet üniversiteleri; bakımsızlıktan kaza sayısı her yıl katlanan demiryolları; kentlerde iflas etmiş sıhhi tesisat altyapısı;⁵⁴ başta SSK olmak üzere tüm sosyal güvenlik sistemlerindeki çöküntü... Sanırım bu kadarı yeter.

Evet, Türkiye’de kamusal hizmet sektörü can çekişirken, kabak, bu hizmetlerden başka seçeneği olmayanların başına patlamakta. “En alttakiler”, en “umutsuzlar” bunlara erişimden toptan el çekerken, yani çocuklarını okula göndermekten vazgeçerken,⁵⁵ sağlık sorunlarını “cinci hocalar”a, “üfürükçüler”e teslim ederken ya da doktor, sağlıkçı yüzü görmeden öylece ölüp giderken, geri kalanlar hastalıklarında hastane, maaş günleri banka, caddelerde otobüs, Ramazanda iftar çadırları, her dokuz çekiliş Millî Piyango kuyruklarında geçiriyorlar yaşamlarını... Sunulan kamu hizmetleri kalitesindeki günlük bozulmanın sırtlarından büyük sermayeye devasa aktarımlar anlamına geldiğini bir an dahi akıllarına getirmedi...

7. Siyasal dışlanma: Kronauer’in listesinde bulunmamakla birlikte, eklenmesi gereken bir başka dışlanma biçimi de, “siyasal dışlanma”dır. Siyasetin masraflı bir “iş” olduğu bilinir. Delegationlarla ilişkiler, propaganda çalışmaları, kulis faali-

çocuklarıysa koridorlarında kimi zaman polislerin devriye gezmesi gereken, çürüyen kamu okullarına devam etmekteydi; çoğu yasa elverdiği anda okulu terk ediyor, geri kalanların çoğu asgarî bir beceriyle, ne daha yüksek bir öğrenim için, ne de yeni ekonominin sunduğu daha iyi işler için hazırlıktan yoksun bir şekilde kalakalıyordu.” (Katz 1990: 125)

53 Littlewood ve Herkommer (1999: 16)

54 Türkiye’nin başkenti Ankara’da 2007 yazında uygulanan programlı su kesintilerinden vazgeçilmesinin ardından şebekeye su verildiğinde su borularının bakımsızlıktan patladığı ve kentin sokaklarının “susuz yaz”ın üç günü boyunca sular altında kaldığını hatırlayın, yeter...

55 “Türkiye’deki 15-19 yaşları arası kızların yüzde 44.3’ünün, erkeklerin ise yüzde 22.6’sının ne çalıştığı ne de okula gittiği bildirildi. Böylece 15-19 yaş aralığındaki her üç gençten birinin hem işsiz hem de eğitimsiz olduğu ortaya çıktı.” (“Gençler Geziyor”, Cumhuriyet, 29 Mayıs 2006, s. 8)

yetleri, yurt-içi gezileri vb. siyasete soyunanlar için ağır masraf kapılarıdır. Cebinde otobüs bileti alacak parası olmayan kişilerin, değil ulusal ölçekte siyaset yapmaya kalkışmak, mahalle derneği bile kuramayacağı açıktır. Şu hâlde, yoksul için tek siyasal katılım olanağı, “oy verme”dir. Ancak yılların biriktirdiği umutsuzluk deneyimi, yoksul seçmeni ya apatiye/kayıtsızlığa ya da oyunu doğrudan çıkara tahvil edebileceği kısa vadeli seçimlere⁵⁶ yöneltmektedir. Bir başka deyişle, yoksul seçmenler siyasetin yerel-bölgesel-ulusal düzlemlerine etkin katılımdan dışlanmış durumdadırlar.

“KRİZ, BUNALIM DERKEN...”

*“Para ve güç,
güvensizliğin ürünleridir.”⁵⁷*

Yukarıda, ekonomik kriz(ler)in tabanını genişlettiği “dışlanmışlık”ın da “aşağı”dan “yukarı”ya doğru bir kaynak aktarma olanağı olduğunu belirtmiştim. Şimdi dilerseniz, yukarıda sıraladığım dışlanma tarzlarının, yani emek kesiminin yitirdiklerinin sermaye hanesinde nasıl “kazanç”a dönüştüklerini izleyelim.

1. **İstihdamdan** yığınsal dışlanmanın, tekelci sermaye açısından ne anlama geldiği, üzerinde uzun uzadıya durmaya gerek bırakmayacak kertede açıktır. İşsiz yığınları, ücretler üzerinde olduğu kadar örgütlenme ve mücadele dinamikleri üzerinde de dehşetli bir baskı oluşturmaktadır.

2. **İktisadi yaşamdan** dışlanma da, “alttakiler”in beslenme, konut, sağlık, eğitim, ulaşım vb. yaşam standartlarında daha düşük bir varoluşa razı olmasında, istihdamdan dışlanmanın iç piyasaya bağımlılıktan kurtulmuş sermaye kesimlerine sağladığı olanakların yayılımını genişletmektedir.

3. **Toplumsal dışlanmanın** sermayeye getirileri ise, daha az belirgindir ve çeşitli başlıklar hâlinde ele alınabilir. Örneğin “suç” oranlarındaki patlama, bir yandan uyuşturucu, fuhuş, çek-senet tahsilatçılığı, pornografi çeteleri, kapkaç mafyası gibi “sermaye birikimi” alanlarının tetikçi ve kurbanlarının sayısını arttırırken - ve tabii ki “işgücü” maliyetini düşürürken; “güvenlik” sektörünün (özel güvenlik şirketleri, alarm sistemleri, zırhlı araçlar, çelik kapılar, yüksek güvenli siter...) önünü açmaktadır.

56 Ülkenin siyaset sahnesine bir anda çıkan bir partinin, 2002 seçimlerinde siyasal programından çok, seçim kampanyalarında dağıttığı köfte-ekmek ve bedava halk konserleriyle oyların yüzde 7’sini alabildiği anımsanmalı.

57 Hermann Hesse.

Bunun yanı sıra, yoksulluğun sorumluluğunu bizzat "yoksul" a yükleyen, yoksulu damgalayan bir ruh durumunun, bir ethos'un yaygınlaşması da, ülkede "Kurtlar Vadisi" ikliminin yayılmasında katkıda bulunmaktadır. "Sosyal adalet" bilincinin, paylaşımcı, empatik ahlakın aşın(dırıl)ması, yoksulları kendi içine kapayan, geçirimsiz, kendinden-utanan, içten patlamalı bir umutsuzluğa mahkûm kılarken, "tutunabilenler"de, yoksulluğa kayıtsız, yüzü yukarı dönük, "altta kalanın canı çıksın" cı bir tutumu kalıcılaştırmaktadır. Bu durumda "yoksulluğa karşı mücadele"de çözümleri kaynakların paylaşımında yeniden yapılanmada değil de, sivil toplumcu bir "hayırseverlik"te görmesine şaşmamak gerekir.

Çocukları "Küçük Kibritçi Kız" ya da Kemalettin Tuğcu öyküleriyle, "Ayşecik" filmleriyle değil de "Spiderman"le, "Rambo"yla, "Power Ranger"la yetişen bir toplum, ekmeğini paylaşmayı değil, başkasının elindeki ekmeği kapmayı öğreniyor demektir. Nüfusun yüzde 55'inin "kendi çıkarları için ortak kuralları çiğnemeğe hazır olması" bu koşullarda şaşırtıcı mı?⁵⁸

4. Kültürel dışlanma, sanat/edebiyat alanının tümüyle büyük sermayece temellük edilmesine yol açmıştır. Günümüzde bir şirket, vakıf ya da bankanın sponsorluğunu üstlenmediği bir sanatsal faaliyet gerçekleştirmek neredeyse olanaksızdır. Bu ise kültür ve sanat alanında elitizme yol açıyor. Bir soruyla somutlayayım söylemek istediğimi. Sait Faik, Orhan Veli, Fakir Baykurt, Sabahattin Ali, Orhan Kemal ya da Kemal Bilbaşar günümüzde yazsalar, Balaban günümüzde çizseydi ya da diyelim ki Aşık İhsani, Aşık Veysel, Ruhi Su günümüzde söyleselerdi, esamileri okunur muydu sizce?

Orhan Kemal'den Orhan Pamuk'a uzanan yolu döşeyen koşullardan biri de, kitlelerin kültürel ürünlere erişimden dışlanmışlığıdır. Bu dışlanmışlık sayesinde ki Türkiye tarihinde ilk kez, roman, resim, şiir, heykel, beste... "para etmeye başlamıştır." [Holding sponsorlu] kültürel-sanatsal etkinlikler, çoğu yerel turizm ve ticareti canlandırmaya yönelik birkaç yerel festival bir yana, hemen tümüyle İstanbul merkezli bir hâle gelmiştir. İşte İstanbul Kültür ve Sanat Bienali (Eczacıbaşı Holding sponsorluğunda), Uluslararası Müzik Festivali (Borusan), İstanbul Uluslararası Film Festivali (Alarko Holding), Modernİst...

Bu koşullar altında "alttakiler"e düşen "kültürel pay", Kurtlar Vadisi, magazin ve Televole programlarıdır.⁵⁹

58 Berat Günçikan, "Biz Kimiz?", Cumhuriyet Dergi, No: 867, 3 Kasım 2002, s. 1-18.

59 Adnan Akçay şöyle diyor: "Televoleler, modern olamadan postmoderne atlayan bir toplumun nevrotik yapısına denk düşer... Tüm belli failleri meçhul yapan bir hukuk anlayışı, tüm hortumcuları serbest bırakan bir adalet sistemi, tüm çeteleriyle gurur duyan bir halk, kendi-

5. Mekânsal dışlanma, yani yoksulların daha uzaklara, daha dezavantajlı bölgelere, daha görünmez alanlara çekilmesi ise, "kentsel dönüşüm" harekâtlarıyla yeni kentsel rant alanlarının yaratılmasında etken oluyor. Arsa spekülâtorleri, müteahhitler, inşaat şirketleri, gecekonduluları varoşlara sürerken, gayrimenkûl pastası büyüyor - ve yoksullar, "yaşam alanları" nı sermayeye devrediyorlar...

6. Kurumsal dışlanma, yoksulların kamusal hizmetlere erişimden feragatleriyle şekillenirken, boşaltılan her kamusal hizmet, bir "özel"le ikame edilmektedir: Büyük kentlerde pıtrak gibi biten granit zeminli özel hastaneler, tam teşekküllü bilgisayar laboratuvarlı, İngilizce, Fransızca, bale, satranç dersli özel ilk ve ortaöğretim okulları, havuzlu, McDonalds'lı, yurtdışına öğrenci gönderme garantili özel üniversiteler... Özel sigortacılık hizmetleri... Ve daraltılan, küçültülen kamu bütçelerinden iç ve dış özel kesimlere aktarılan milyarlar...

"Ya yoksullar" mı? "Kazanılmış haklar" "hayırsever STÖ'ler" eliyle "ianeler"e dönüştürüldükçe, "sadaka bağımlısı" olarak yaşamlarını sürdürebilirler...

7. Siyasal dışlanmanın sermayeye en önemli girdisi ise, hiç kuşku yok ki, yaygınlaşan siyasal apatidir. Apati, direniş yokluğu anlamına geldiği ölçüde, önemli bir sermaye girdisidir. Örgütsüzleşmiş, sinmiş, vazgeçmiş, sorgulamayan yığınlar talana, yağmaya açık, manipülasyonları kolaydır. Yoksulluktan yığınlığa sıçramış seçmenlere fazla bir şey vaad etmeniz gerekmez; kliyentalizmin tarifesi düşüktür: İş yerine türbana serbestlik, okul yerine Kur'an kursu vaadleriyle, hamasî nutuklar, "Şehitler Ölmez, Vatan Bölünmez!" ya da "Türkiye Laiktir Laik Kalacak!" mitingleriyle, seçim öncesi köfte-ekmek, erzak, oyuncak, hatta yerine göre beyaz eşya dağıtarak, Ramazan çadırları kurdurarak götürebilirsiniz maçı...

BİR ÇIKIŞ VAR MI?

*"Yoksulların gerçek trajedisini,
tok gönüllü olmaktan başka
seçenekleri bulunmamasıdır."⁶⁰*

Sonuç olarak, "servetin yüzde 90'lık bir bölümünün, bankada tasarruf hesabı bulunanlardan yalnız yüzde 3.4'lük bir kesimin elinde bulunduğu"⁶¹ ya da

sini ancak televoile ya da benzerleriyle unutabilir. Her şeye kısıktırılıp, her yolun mubah kılındığı diyonizyen bir dünyada, her şeyden mahrum edilenler için yoksunluklarını unutabilecekleri popüler bir arzu nesnesi sunar televoileler. Gerçekler başa çıkılmaz hâle geldiyse, düzeltme umudu da kalmadıysa, bol hurili masallar niye makul bir sığınak hâline gelmesin ki?" (Aktaran: Hakan Gülseven, "Maraba Televoile...(7)", Radikal, 7 Aralık 2002, s. 4).

60 Oscar Wilde.

61 "Servet Uçurumu Derinleşti", Cumhuriyet, 13 Kasım 2007, s. 13.

“hisse senedinden yatırım fonuna kadar paranın kontrolü birkaç bin kişide... Banka mevduatının yüzde 38.7’si 18.734 hesapta... Hâkimiyet borsada 2.123, yatırım fonlarında ise 1.297 kişinin elinde... Yine borsadaki hisselerin dörtte üçünün mülkiyetinin, 6.686 yabancı yatırımcının”⁶² elinde olduğu, “Doğan Holding’in 2005’te net kârını yüzde 142 oranında arttırdı”⁶³; Güler Sabancı’nın, “Sabancı Holding’in piyasa değerinin son bir yıllık süreçte yüzde 100 arttığını belirterek, holdingin 2005’te 14.2 milyar YTL ciro elde ederken, gerçekleştirdiği net kârın ise 689 milyon YTL olduğunu açıkladı”⁶⁴; Forbes dergisinin açıkladığı “2006’nın Dolar milyarderleri” listesine giren 21 Türk’ün toplam servetinin 24.3 milyar doları bulduğu;⁶⁵ en yoksul yüzde 10’luk kesimin toplam kullanılabilir gelirden aldığı pay yüzde 2.3’te kalırken en zengin yüzde 10’luk kesimin aldığı payın ise yüzde 30.9 olduğu⁶⁶ Türkiye’de, her kriz, servetin tabanını daraltırken boyutlarını büyütmektedir. Krizin her seferinde yeni toplumsal katmanları içine çektiği dışlanma koşulları ise, bu “sermaye aktarımı operasyonu” için daha elverişli koşulları yaratmaktadır. Yalnızca yarattığı maddî yoksullaşma ile değil, beraberinde umutsuzluğu, vazgeçiş, içe kapanmayı, demoralizasyonu, apatiyi, dayanışma ethos’unun aşınmasını, dinsel/milliyetçi duyguların tırmanışını... da getiren yoksullaşma ile.

Yukarıda Çince’de “kriz” kavramını karşılayan sözcüğün aynı anda hem “tehlike”, hem de “imkân” anlamına geldiğini belirtmiş, bunun “üsttekiler”, egemen fraksiyonlar için doğru olduğunu, krizin anlamının emekçiler açısından ise tek olduğunu belirtmişim: “tehlike” ve yeni kayıplar... Bunun eksik bir saptama olduğunu itiraf etmeliyim.

Şu soruyu sormak gerekli: Emekçilerin ve genelde yoksulların, ezilenlerin “kriz”i kendileri için bir “imkân”a dönüştürme olanağı yakalamaları tümüyle olanaksız mı?

Ekim Devrimi’nden Latin Amerika’da son yıllarda birbiri ardı sıra kurulmakta olan halkçı-sol rejimlere dek tüm emekten yana siyasal dönüşümler, bunun mümkün, hatta muhtemel olduğunu göstermekte.

62 “Servet Bir Avuç Zenginde”, Cumhuriyet, 4 Şubat 2008, s. 13.

63 “Doğan Holding Ciroda İlk Üçte”, Milliyet, 15 Nisan 2006, s. 12.

64 “Sabancı’dan 689 Milyon YTL Kâr”, Cumhuriyet, 13 Mayıs 2006, s. 13.

65 Yelda Ataç, “Türk Dolar Milyarderleri Bankacılık ve Sanayiden”, Milliyet, 12 Mart 2006, s. 8.

66 “Yoksullar Hâlâ Yoksul, Gelir Uçurumu Kapanmıyor”, Radikal, 28 Şubat 2006, s. 13.

Gerçekten de yukarıda çizdiğim -ve daha pek çok olumsuzluğun eklenmesi mümkün olan- karamsar tablodan çıkış imkânı, yine ezilenlerin elinde.

Çünkü kapitalist talanın sınırı, onların “Yeter Artık!” dedikleri noktadır... □

KAYNAKLAR

- BAUMAN, Z. (1998), *Work, Consumerism and the New Poor*. Buckingham: Open University Press.
- HERKOMMER, S. ve M. KOCH (1999) “The ‘Underclass’: A Misleading Concept and a Scientific Myth? Poverty and Social Exclusion as Challenges to Theories of Class and Social Structure”. *Social Exclusion in Europe, Problems and Paradigms*. P. LITTLEWOOD, I. GLORIEUX, S. HERKOMMER, I. JÖNSSON (yay.), Ashgate. (89-111).
- KATZ, M. B. (1990). *The Undeserving Poor. From the War on Poverty to the War on Welfare*. New York: Pantheon Books.
- LITTLEWOOD, P. ve S. HERKOMMER (1999). “Identifyin Social Exclusion: Some Problems of Meaning”. *Social Exclusion in Europe, Problems and Paradigms*. P. LITTLEWOOD, I. GLORIEUX, S. HERKOMMER, I. JÖNSSON (yay.), Ashgate. (1-22).
- MUTLU, S. (2007). *Türkiye’de Yaşanan Gecekondulaşma Süreçleri ve Çözüm Arayışları: Ankara Örneği*. Ankara Üniversitesi, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Kent ve Çevre Bilimleri) ABD, Yüksek Lisans Tezi.
- OCAK, E. (2002). “Yoksulun Evi”. *Yoksulluk Hâlleri. Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*. N. ERDOĞAN (yay.) İstanbul: De-Ki. (89-115).
- TÜİK (2007). *İstatistik Göstergeler 1923-2006... Günlük Gazeteler: Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah*.